

MÁTÉ ISTVÁN

SZEMPONTOK A KALOTASZEGEN SZOLGÁLÓ LELKÉSZEK KAPCSOLATAINAK NÉPRAJZI ELEMZÉSÉHEZ

■ A rendszerváltást követő hazai néprajzi szakirodalom a modernizáció és individualizáció kiteljesedését figyelve az erdélyi településeken számot vetett a lokális közösségek mindennapjaiban bekövetkezett változásokkal. Megfigyelték, ahogy a közösségek felbomlottak, az erkölcsi normák relativizálódtak, a családi-rokoni kötelékek fellazultak, beszűkültek, a hagyományos nemi és nemzedéki szerepek megváltoztak (Pozsony 2008. 173.).

Ferdinand Tönnies fogalmaival élve a közösség és társadalom mai viszonyát a lelkészi kapcsolatháló elemzése mentén villantom fel. Az egyre inkább zsugorodó, organikus jellegüket veszített közösségek helyére személytelen és szegmentált társadalmi lét kerül. A lelkész elsődleges feladata közösségi vonatkozásban éppen az, hogy dacolva a társadalmi változásokkal népét összetartsa. Erre nézve két elmentéses stratégiát vélek felfedezni: 1. a civil teendők kiszélesítése, mellyel az egyház társadalmi jelenlétét igyekeznek biztosítani, valamint 2. a csupán kimondott egyházi elvárásokat szem előtt tartó, de abban elmélyülő magatartást, mely nem kíván széles körű hatást kiváltani, azokra összpontosít, akik igénylik a specifikus szolgáltatásokat. Grace Davie-vel egyetértve életkori különbségekben látom az eltérő stratégiák létjogosultságát. A különböző nemzedékek eltérő módon élnek meg hitüket, és ez érvényes lehet a lelkészi szolgálat minőségére és a kifejtett munka mennyiségére is. Az életciklusok változása magával ragadja a lelkészt is, aki nem tud, nem is akar versenytársa lenni azoknak, akik még nem vagy már elértek bizonyos életstációkat (Davie 2010). Így nem csoda, ha a fiatalabb lelkészi generáció korának megfelelő lendülettel veti bele magát az egyház szerteágazó, sőt világi tevékenységébe, míg az idősebbek a szűkebb hatósugarú, de mélyebb teológiai meghatározottságú szolgálatot vallják magukénak.

Református lelkipásztorokra vonatkozóan mindenenek előtt a Keszeg Vilmos által közzétett életutak jelentik a néprajzi ismeretek fővonalát (Keszeg 2001. 2005.). Egyházi vonatkozásban számos néprajzi tanulmány született, melyek a lokális társadalom és kultúra részeként idéznek egyházi vonatkozásokat: tárgyi kultúrát, normarendszert, vallási hagyományokat, átmeneti rítusokat, viseletet, nemi szerepeket stb. A református egyházon belül, erdélyi viszonylatban egyre több egyházi előadás igyekszik megragadni a lelkészek mindennapi életét, ám többnyire az előadó érdeklődésének megfelelően tárgyalják a kérdést. Az előadók szinte kivétel nélkül lelkészek, akik kollégáik segítségére igyekeznek egy-egy a lelkipásztori munkát érintő fórum-beszélgetés-bevezető megtartásával. Valójában nem is beszélhetünk előadásokról, sokkal helyesebb lenne csupán vitaindító gondolatoknak tekinteni őket. Tartalmukat az egyházi mindennapok és benne a lelkészek szolgálatára vonatkozó tapasztalatok adják, nélkülözve az elméleti keretet vagy adatgyűjtést. Céljukat tekintve terápiás jellegűek, ahol a pasztorál-pszichológia vagy az egyházszervezés néhány üzenete révén igyekeznek a lelkészeknek min-

dennapi teendőjük ellátásában segíteni. Írott formájuk az egyházi sajtóban, elektronikus médiában tudósítások gyanánt kivonatolva jelenik meg.

Dolgozatomban arra teszek kísérletet, hogy a Kalotaszegen szolgáló lelkipásztorok családi, civil vonatkozású egyházi kapcsolatait néhány ismérv mentén megmagadjam. Munkájuk folyamatos kihívások elé néz a 21. század hajnalán. Az 1989-es rendszerváltás visszaadta a vallásosság közösségi megélésének szabadságát, ám ezzel együtt megnyitotta az utat a vallási individualizáció felé, háttérbe szorítva az intézményes keretben megélt vallásosságot. A vasárnap szakrális jellegét a víkend váltotta fel, noha az egyházak igyekeztek visszaállítani a vallásosságot a kommunista korszakot megelőző gyakorlatra. Ez legfeljebb a zártabb falusi közösségekben járt átmeneti sikerrel. Az egyházi közösségi alkalmak helyét a családi, baráti kirándulások, kulturális programok, fesztiválok és sportesemények vették át, mindez a globalizáció, a szabad média, a világháló hatásának következtében (Pozsony 2009.136.).

A kalotaszegi lelkészekre vonatkozó adataim egyik része az egyházmegye irattárából származik, a törzskönyvi lapok bejegyzéseiből. Mivel az összesítés során kiderült, hogy ezek az adatok korántsem teljesek, olykor évekig elmarad az új adatok bevezetése, ezért egy rövid kérdőívvel igyekeztem kiegészíteni őket. A kérdőív tehát elsősorban származásra, családi háttérre, iskolai végzettségre nézve gyűjt adatokat, de a helyi közösségbe való integráció vagy a jövőkép tekintetében is tesz fel kérdéseket. Három esetben csupán az egyházmegyei törzskönyvi lapok adatait használhattam, a lelkészek ugyanis nem válaszoltak a kérdőívre. További adatokat szolgáltatott a 2014–2016 között rögzített interjúk szövegei is, ahol egy félig strukturált interjúvezető által az adatközlők főbb kérdéskörökben fejtették ki véleményüket. Így beszéltek az interjúalanyok a személyre vonatkozó adatokon túl a családi háttér, iskolai végzettség, teológiára való felvételi motivációja, családra, gyerekekre, gazdasági kapcsolatokra, kegyességi preferenciákra vagy az egyház jövőjére vonatkozó kérdésekről. Az interjúk felvétele hosszas egyeztetést igényelt, hiszen a terep nem csupán egyetlen helységet jelentett, hanem Kalotaszeg szinte valamennyi faluját. Nem találkozhattam mindenkivel a saját parókiáján. Sokan a lelkipásztorok közül folyamatosan ingáznak kiskorú gyermekeik iskoláztatása céljából, mások pedig Kolozsvárról látják el kisebb gyülekezetük teendőit, főleg a hétvégék alkalmával. Bár kivétel nélkül a meghittség jellemezte ezeket a beszélgetéseket, és a lelkészek szabadon kitérőket is tehettek válaszájuk során, mégis voltak olyan kérdések, amelyekre visszafogottan válaszoltak, vagy kitértek előlük. Ilyen módon viszonyultak az egyházmegyén belüli lelkészársakat érintő kérdésekhez vagy az egyházmegyét kegyességi vonalon megosztó csoportosulásokhoz.

A Kalotaszegen szolgáló lelkészek származása és gyülekezeti helyzete

■ Származásukat illetően Kalotaszegen (a Fenes völgyével együtt) kilenc olyan lelkész szolgál, aki ebben a tájegységben született. Szintén kilencen érkeztek a Királyhágó-melléki Református Egyházkerület területéről (Partium). Öten születtek Kolozsváron, és egy lelkész a Mezőségen. A legtöbben Székelyföldön születtek.

Senki nem megy kisebb gyülekezetbe. Minden lelkész a megélhetését jobban biztosító nagyobb lélekszámú gyülekezetet keresi. A kisgyerekes családok szolgálatuk kezdetén kénytelenek elfoglalni a félreeső falvakat, ahol gyermekeik oktatására nincsen huzamosabb lehetőség. Mihelyt gyermekeik iskolakötelesek lesznek, más parókiát keresnek, vagy pedig elkezdik a költséges ingázó életet. Némelyek kétlakiságot vállalnak. Kolozsvárról látják el lelkészi teendőiket, magukra vonva ezzel az egyházi közbeszéd negatív megítélését. A lelkészi szolgálatra vonatkozó egyházi ideálkép a lelkészt szolgálati helyén lakó, jó gazdának látja, akinek alig van magánélete a parókia „üvegfalai” mögött. Pontosan nem

lehet megállapítani azok számát, akik nem laknak folyamatosan a gyülekezetben. Szemben azzal a pletykával, hogy a kalotaszegi lelkészek fele sem lakik „kint a gyülekezetben”, számuk elenyésző. Sokkal inkább a gyermekeik iskoláztatása vagy a lelkészfeleségek más településen való munkavállalása kényszeríti ki az ingázó életvitelt. Ahol naponta akár száz kilométer megtételét is megköveteli az utazás, ott számottevő anyagi kiadások is szükségesek. Szerencsésebb eset, ha a lelkész felesége a gyermekkel együtt indul útnak, saját személygépkocsiján. Így nemcsak időt nyernek, de az otthon maradt lelkész betöltheti az elvárásokat a helyben lakást illetően. A kétszáz lélek alatti gyülekezetekben már nem is formálódik meg ez az igény. A lelkészi hivatalt saját erőből képtelenek fenntartani. A lelkész pedig másodállás vállalásával és a hétvégi, valamint alkalmi szolgálatok ellátásával teljesíti hivatali kötelességét. A gyülekezet pásztorolását ebben az esetben kénytelen átszervezni. Egyetlen személy nyilatkozta azt, hogy nem lakik kint a gyülekezetben, míg 15-en ingáznak folyamatosan 4-60 kilométer közötti távon. Így értelmezhető az általánosítás, hiszen a Kalotaszegi Református Egyházmegyében szolgáló 31 lelkész fele vagy annak házastársa valóban naponta elhagyhatja szolgálati helyét gyermekei taníttatása érdekében. Hat lelkészcsalád nem ingázik sehova, ebből egy esetben a lelkész a nyugdíjkorhatár felé közeledik, őt pedig olyan településen szolgál, ahol van középiskolai oktatás, így gyermekeik taníttatása helyben megoldható. Hat esetben csak a házastárs ingázik, ezenkívül öt esetben a házastárssal együtt a kiskorú gyermekek is útra kelnek. Hat családban a gyerekek szülői kíséret nélkül ingáznak. Két lelkész nyilatkozta azt, hogy az egész család ingázik.

Az előző szolgálati helyüket illetően a Kalotaszegen szolgáló lelkészek kettő kivételével már voltak gyülekezeti alkalmazásban jelenlegi helyük előtt. Fele második helyeként foglalta el jelenlegi egyházközségét, és egy kivételével mind elérik a 15 éves helyben maradási korhatárt. Négy esetben két, hét esetben pedig három előző szolgálati helyet számolnak. Kettő megőrizték első szolgálati helyüket, egy, ma is aktív nyugdíjas lelkész 4 kalotaszegi alkalmazást mondhat magáénak. Következtetésként megállapíthatjuk, hogy a kalotaszegi falvak nagy vonzerőt jelentenek a lelkészek számára, ahol évtizedekig vagy szolgálati idejük végéig maradnak. Ez több faktor következménye: az egyházközségek átlagosnál jobb anyagi helyzete, az erdélyi viszonylatban kimagasló vasárnapi templomlátogatási arány, mely meghaladja a 15%-ot (az Erdélyi Református Egyházkerületben számított vasárnap délelőtti templomlátogatási átlag alig éri el a 10%-ot), a hagyományait őrző, gazdag néprajzi tájegység és Kolozsvár vonzásköre.

A lelkipásztorok családi háttere

■ Salló Szilárd egy csikmadarasi bács gazdasági kapcsolathálóját elemezve a közvetkező kapcsolattípusokat különítette el: vér- és műrokonság – baráti szálak – szomszédsági viszonyok – gazdasági relációk – intézményi kötöttségen alapuló (iskola, rendőrség). A kapcsolatok nem izoláltak, átjárás van közöttük, és fedik egymást (Salló 2013. 210.). A lelkészek már tanulmányaik végzése során kiszakadnak a családi, rokonkapcsolatok nyújtotta biztonság hálójából, majd megválasztásuk esetén egy számukra idegen közösség tagjai lesznek. Szolgálati helyükön csak a nukleáris családot képező szűk kötelékre számíthatnak. A lelkész szüleinek, rokonainak kapcsolati tőkéje fontos szerepet játszhat egy nagyobb lélekszámú gyülekezetbe való meghívás esetén (Bánffyhungyad) vagy a Kalotaszegre való hazaköltözés esetén (Ketesd). Legtöbbjük viszont az egyházmegye keretén belül, különböző rendezvények, vendégszolgálatok során megszerzett „jó hírnevük” révén kerülnek a meghívó gyülekezet figyelmébe. A lelkészek közül hárman foglalták el szolgálati helyüket pályázással, egy egyházkerületi kinevezés által, a többi pedig meghívással.

A lelkipásztorok párválasztása tekintetében annak endogám vagy exogám jellegét keresem. Endogámnak tekintem azok választását, akik azonos tájegységben belül kötöttek házasságot. Azt feltételezem, hogy így koherens lokális identitás és nagyobb integráció valósulhat meg. Az exogám házasságok révén a lelkészek kevésbé lesznek a helyi kultúra elkötelezettjei, illetve közösségi beágyazottságuk hiányos marad. A lelkészfeleségek családi háttere, képzettsége és foglalkozása, egyéni attitűdjei olyan változók lehetnek, melyek tovább árnyalják a vizsgált életpályák jellemzőit. Az adoptált családmodellek, a gyermekvállalás, az esetleges válás példaértékű a gyülekezet számára. A posztmodern korral felértékelődött az egyéni választás és önkiteljesedés igénye, így a házasságkötés elvesztette korábbi közösségi vetületét. Az egymásnak ellentmondó családmodellek próbára teszik a közösség toleranciáját. Feltételezem, hogy az egyéni opciók kihatással vannak a lelkipásztor mindennapjaira, és meghatározzák munkájának közösségi fogadtatását. Ő lesz az a személy, akinek mások helyett is be kell tartani a szabályokat. Kettős mérce érvényesül így, melynek során a gyülekezet kivonhatja magát a normák kényszerítő ereje alól, míg a lelkésztől megköveteli annak betartását. Főleg a lelkész női helyzete követel figyelmet. A gyülekezetek számos példát adnak arra, hogy a közösséget egyedül vezető lelkész nő tekintélye csökken, többletmunkája ellenére is. A lelkészcsaládokban Kalotaszegen a házastársak valamivel több mint fele (17) világi munkát végez, szinte fele (12) egyházi munkakörben dolgozik. Iskolai végzettség tekintetében egy lelkészfeleség rendelkezik középiskolai végzettséggel, háromnak van érettségi oklevele, a többi pedig posztliceális vagy felsőfokú képzésben részesült. Két személy szerzett doktori címet, egy pedig doktori tanulmányokat folytat. A házastársak a tanügyben, az egészségügyben vagy egyházi alkalmazásban dolgoznak. Az interjúk kivétel nélkül arról tanúskodnak, hogy a lelkipásztor elsődleges munkatársa a felesége. A „tiszteletes asszony” iskolázottsága, foglalkozása, és gyülekezeti foglalkozása fényt vagy árnyékot vet a lelkészi szolgálatra. A feleségek helyi közösségbe való integrációjának eltérő mértéke tapasztalható. A főbb tényezők: a „papné” vallásos neveltetése, családi háttere, szociális érzékenysége, helyi vagy más településen végzett munkája és annak jellege, gyermekeinek taníttatása, ingáztatása stb. Itt is felismerhetőek a korkülönbségből adódó sajátosságok. Bátran mondhatjuk, hogy az idős lelkészfeleségek sokkal több egyházi és közösségi feladatot vállaltak. A rendszerváltás előtt dacolva a félelemmel szinte minden egyházépítő, nemzetépítő munkát elvállaltak. Közvetlenül a rendszerváltás után kiszélesedett a feleségek teendője is. A Nőszövetségek vezetésétől a vendégfogadásig, segélyek kiosztásától a karvezetésig szinte mindent elvállaltak. Mára differenciálódott a magatartásuk. Van, aki munkája révén az istentiszteletek látogatásáról is lemarad, míg mások a gyülekezeti asszonyok vezetője lesz, és valamennyi közösségi (nemcsak egyházi) rendezvény szervezésében élen jár. Találkoztam olyan esettel, aki visszautasította azt, hogy a közösség elvárásaihoz igazodjon, hogy minta legyen öltözködésben, gyülekezetépítésben, ám ezt a legtöbben készséggel vállalják. Erving Goffman fogalmaival élve a szerepek internalizációja megtörténik, szereptávolítás nem lép fel, különben, amennyiben nem uralja az egyén a szerepét, azt az egész rendszer megsínyli, írja a szerző.

A *komaság intézménye* homogenizációs hatást hordoz a lelkészek között az egyházmegyei struktúrában, és nem tekinthető mobilitási csatornának. A hasonló státussal rendelkező, azonos kegyességet képviselő, a centrum-periféria tengelyen megegyező pozícióban elhelyezkedő lelkészcsaládok köteleke ez. A komaság a szervezeten belüli rétegződéshez szolgált „osztálytudatot” az erős kötések által. A kapcsolat olyan erkölcsi, kölcsönösségi viszonyt teremt, amely a rokoni szálon is túlmutat. A vallási rítus ürügyén társadalmi kapcsolatok születnek, melyek közösségi békét és kohéziót teremtenek, és amelyek nem szűnnek meg még a ke-

resztgyermekek esetleges halálával sem (Balázs 2005. 111–112.). Elsősorban a szülők testvérei és a barátok vállalják a keresztszülői intézményt, és csak utánuk, egyharmad arányban következik a lelkész kollégákkal kialakított műrokonság.

A parókia udvara kivétel nélkül jó gazdákként mutatja be a lelkési családokat. A virágoskertek, a gyepek, a jól kihasznált veteményes arról tanúskodnak, hogy a lelkészek örömmel rendezik házuk tájkát, és hogy tudatában vannak híveik erre vonatkozó igényének. Olykor még kisebb konfliktusokra is sor kerül a rendezés mikéntjére nézve egy-egy előljárával. A parókia kertje, gyümölcsöse teret biztosít a vendégfogadásra, beszélgetésekre, sőt táboroztatásra is. A melléképületek zöme szintén gyülekezeti célból épült: ifjúsági háznak, imateremnek, vendégháznak, étteremnek. Ezek az épületek két anyagi forrásból jöttek létre: önkormányzati támogatásból – főleg ott, ahol magyar a polgármester, és külföldi támogatásból. A szerencsésebb esetekben (Bikal, Méra, Valkó) a közmunka mértéke is számottevő. Az alternatív pénzforrások hiányában a gyülekezet sokkal inkább magáénak érzi ingatlanjait, vagy elhatárolódik az öncélú befektetésektől.

Az elérhető humán erőforrás

■ Az *egyházi tisztségviselők*, mondhatni kevesen vannak, egy harangozó és egy kántor a legtöbb gyülekezetben. Fizetésük az állam által biztosított támogatás mértékével egyenlő. A munkaköri leírásban megfogalmazottakon túl ezek a személyek az egyházközségek állandó önkéntesei. A gondnok, esetleg egy szomszéd mellett ők képviselik a gyülekezet magvát minden egyházi munkában. Részt vállalnak a főzéstől az oktatásig mindenben. A lelkési hivatalok működése megköveteli a lelkész és a tisztségviselő sikeres együttműködését, ők munkatársi viszonyban vannak egymással.

A *tisztségviselők* 6 éves ciklusban választanak, oly módon, hogy fele háromévenként megújul. Számukat az Egyházmegyei Közgyűlés határozza meg, 4-től 36-ig terjedően, őket kiegészíti a pópresbiterek egynegyed aránya. Kisebbségi gyülekezetekben a létszám betöltése egyre nagyobb gondot okoz, ezért még elköltözöttek is szerepelnek a testületben (Magyargyerőmonostor). Iskolázottságukra nézve csupán elvétve találni felsőfokú végzettséggel rendelkezőt. A helybeliek mezőgazdasági munkából élnek, vagy szakmunkások. A képzettség okozta különbség konfliktus forrása a lelkész és az előjárók között, mely próbára teszi a lelkész integrációs készségét. A képzetlen humán erőforrásból fakadóan rá hárul minden olyan feladat, ami hivatali eljárást, pályázást igényel: szerződéskötések lebonyolítása, megírása, különböző rendezvények szervezése, kapcsolattartás a külföldi támogatókkal, testvérgyülekezetekkel. A lelkési kapcsolatháló egyik sarkalatos kérdése tehát, hogy milyen munkatársakkal végzi egyházépítő munkáját a lelkész, milyen közösségi igényekkel, tervekkel azonosul, illetve hogy érzékeli-e a gyülekezet teherbírási határait. Az interjúk alapján azt mondhatom, hogy a fiatalabb generáció képviselői, el egészen a szolgálati évek feléig, szerteágazó gyülekezeti munkát végeznek. Ezek mögött egy-egy tisztségviselőre is számítani lehet. A kulturális egyesületek szakképzett vezetői, ott, ahol működik ilyen, leveszik a szervezés terheit a lelkészek válláról. Egy istentiszteletet, egy előadást igényelnek, mely elegendő ahhoz, hogy a lelkész neve ismertté legyen. Van példa arra is, hogy a szellemi elit tagja neheztel a lelkészre, és kifogásolja az együttműködés hiányát.

A *szomszédsági viszonyok* kategória a helyi közösségben való integrációt jelzi. Minél szélesebb azok köre, akik az irodán kívül beléphetnek a parókia lelkési lakásába, annál közvetlenebb a kapcsolat a lelkész családjával és a hívek között. Ez a közvetlen magatartás veszélyekkel is jár, hiszen az intim térbe belépők el is viszik a hírt a lelkész életterének minőségéről, kibeszélik a rendet vagy a rendetlenséget, a konyha állapotát, a lakás technikai felszereltségét. Ezek a szomszédsági viszonyok gazdasági tartalommal is gazdagítják a mindennapi életet. Ha élelmiszerre,

munkaeszközre, gyors segítségre van szükség, akkor a szomszédban kér segítséget a lelkész. Távollétében a szomszédok vigyáznak a parókiára, szemmel tartják, hogy idegen be ne menjen a kapun, átveszik a postai küldeményeket, a számlákat olykor előre ki is fizetik. Szolgáltatuk a lelkészcsalád helyi megbecsültségét is jelzi, és presztízs jellege van a többi falubeli előtt. Arra a kérdésre, hogy kire bízzák a parókiát távollétük idején, a lelkészek elsősorban a gondnokot említik, esetleg a harangozót vagy a tőszomszédot. A gondnok híd szerepet tölt be az egyháztagok és a lelkész között. A megromlott viszony beárnyékolja az egész lelkészi munkát. Az esetleges, megoldatlan konfliktus a gondnok leváltásával vagy a lelkész gyülekezetből való távozásával ér véget. Timothy Jenkins megfigyelte, hogy a faluközösségen belül a jövevények, az őshonos falubeliek és a lelkész háromszögében artikulálódik az egyházi élet. Az „idegennek” minősülő lelkész a leginkább a jövevényréteg támogatásával érvényesül, míg a helyben születettek a faluközösség stabilitását biztosítják a hagyományozott rend fenntartásával (Jenkins 1999).

Motiváció és karrier

■ *A pályaválasztás motivációja* szintén a lelkészek kapcsolati rendszeréről tanúskodik. Őt lelkipásztor édesapja lelkész. Az interjúkból kiderül, hogy az 1989-es rendszerváltást követő években szervezett egyházi ifjúsági csoportok biztosították azt a szellemi háttérrel, amely később a teológiai tanulmányok felé vezetett. Ezek a gyülekezeti alkalmak nemcsak szocializációs közegként működtek, de szerteágazó karitatív, diakóniai és vallási rendezvények révén formálták a résztvevők lelkületét és világnézetét. Egyfelől a lelkipásztor családja, másfelől az ifjúsági csoportban szerzett vallási élmények, illetve e két tényező együtthatása formálta a lelkészek többségének hivatástudatát. A kommunista időszakban lelkészi pályát választók kivétel nélkül valamilyen rendkívüli élményhez, sorseseményhez kötik elhívásuk történetét.

A kérdezettek fele úgy gondolja, hogy *javadalmazása* kevesebb, mint a többi lelkészé. Két idősebb és négy jó anyagi helyzetben levő lelkész vélte úgy, hogy fizetése ugyanannyi, mint a kollégáiké. Nem tudták a viszonyítást megtenni hatan, egyetlen esetben, az esperes nyilatkozta, hogy több a fizetése, mint a lelkésztársaké. Mégis a kérdezettek több mint fele meg volt elégedve fizetésével, 12-en pedig nem. A lelkészek javadalmazása nem történik egységesen. A fizetések két részből tevődnek össze. Az állami támogatás értéke felől az Egyházkerület I. Ügyosztálya dönt. A presbitérium kiegészíti ezt az összeget a maga hozzájárulásával, a járulékok kifizetésével, illetve a természetben történő juttatásokkal (szolgálati lakás, költségek meghatározott arányú átvállalása, termőföld, gyümölcsös stb.). A fizetés megállapítása vagy aktualizálása a lelkipásztor és a presbitérium viszonyának függvénye.

A gazdasági jellegű kapcsolatok egy másik vetülete a községi polgármesteri hivatalokhoz köthető. Ha polgármester vagy helyi tanácsos van a gyülekezetben vagy a presbitériumban, ez befolyásolhatja az egyházközösség által megszerzett támogatások mértékét. A civil rendezvények nemcsak a lelkészi jelenlétet biztosítják, ezek az egyház és az önkormányzat közötti együttműködés demonstratív alkalmi. Amikor megromlik a viszony a két intézmény között, annak mindkét fél kárát vallja, és többnyire igyekeznek feloldani a konfliktusokat.

Az *egyházi fegyelmezés* feladata a falu erkölce és az egyház normarendszere közé szorítja a lelkészt. A presbitérium csupán azokban az esetekben támogatja a lelkész fegyelmi jellegű eljárását, amennyiben az a falu (a rokonság) érdekeit, megbecsülését nem csorbítja. Már szinte alig maradt területe az egyházi fegyelmezésnek, hiszen a helyi közösség civil, többnyire magánjellegű eljárással torolja meg a sérelmet. Már csak a házasságot megelőző, közbotránkozást keltett esetekben maradt gyakorlati fegyelmező hatása az egyháznak és így a lelkésznek. A ki-

róható szankciók pedig folyamatosan imádsággá szelídültek. A fegyvelmezés terét illetően a templomi közösségi nyilvánosságot jelentő közteret felváltotta a parókia intimitása, ahol imádsággá csökevényesedett az eklézsiakövetés vagy a fogadalmotétel (Kósa 1993, Varga 2007. 269.). Egyházmegyei vonatkozásban a ciklikus esperesi látogatások lehetőséget nyújtanak arra, hogy kollegiális légkörben hallgassák meg a lelkészek vagy az előljárók panaszait. Egy erkölcsileg is pluralizálódott társadalomban a „mások tekintete” sem jelent feltétlen fegyvelmező erőt (Kotics 2001).

Az egyháztaggokkal fenntartott kapcsolat megköveteli az anyakönyvek folyamatos vezetését. A gyülekezetekből való ki- és beköltözés alkalmával, ajánlólevelek, igazolások kiállításakor vagy a felmenők anyakönyvi igazolása esetén (honosítás vagy családfakutatás céljából) lényeges, ha helyben elérhetőek az adatok. Az 1956-os magyarországi forradalmat követően Romániában begyűjtötték az anyakönyvek többségét, majd 1968 után megyei levéltárakba kerültek. Az akkori hatalom következtelen munkája révén mégis számos anyakönyv a lelkészi hivatalok gondozásában maradt (Pozsony 2011. 12.).

A lelkészek egyházi karrierjének több színtere van. Beszélhetünk a szakmai önmegvalósítás gyülekezeti vonatkozásairól és az egyházmegyében betöltött tisztségek elvállalásáról. Gyülekezeti karrier mindig valamilyen felismert értékhez kötődik. Van lelkész, akinek a kalotaszegi szolgálat egyet jelent az otthon fogalmával, és számára elegendő elégtételt jelent az a tény, hogy ebben a tájegységben maradhat. Más a gyülekezet lélekszámának függvényében értékeli egyházi karrierjét, így a nagyobb gyülekezet tűnik kívánatosnak. Kivétel nélkül minden lelkész nagyobb lélekszámú gyülekezetbe költözött, mint amilyenben addig szolgált. Hárman szeretnének 1000 lélek feletti városi egyházközségből nyugdíjba menni, hatan-hatan 1000 lélek alatti vidéki, illetve 500 lélek alatti gyülekezetben zárnai a szolgálati időt. Ezek a remények a biztonságos megélhetést célozzák meg. Szakmai féltékenység, versengés, ahogy az minden szakmában megvan (Kinda 2011. 148.), főleg a gyülekezeti pályázások, meghívások alkalmával nyilvánul meg. Az egymásnak feszülő érdekek ideig-óráig felkavarják a lelkészi közösség egészét, de hamarosan le is csendesednek az ellentétek azzal, hogy a gyülekezetek döntését minden érintett elfogadja. A második kérdéskör az egyházmegyei tisztség vállalása mentén rajzolja meg a lelkészek kapcsolathálóját. A hasonló korúak között az idősebb lelkészeknek előnyt biztosít a közösség. Bőven vannak olyanok is, akik nem vesznek részt az egyházmegye munkájában. Csupán négy személy válaszolta, hogy semmilyen közegeházi tisztséget nem vállal, kettő bármit elvállalna, a többség válogatna a hatéves ciklusra szóló megbízások között.

Összefoglalva a lelkészek szerteágazó egyházi és civil kapcsolatot tartanak fenn szolgálati helyük illetve az egyházmegye keretein belül. Igyekeztem bemutatni azokat a kötelekeket, amelyek leginkább meghatározzák a mindennapi életet: a családi, az egyházi, a helyi és az egyházmegyei szintű kapcsolatok révén. Elemzésem semmiképpen nem teljes körű, mégis felvillant néhány szempontot a Kalotaszegen szolgáló református lelképásztörök kapcsolathálójának néprajzi elemzéséhez.

■ IRODALOM

- Balázs Lajos: *A keresztszülőség és komaság mint az átmeneti szokások alapintézményei*. KJNT 13. évkönyve. Kvár, 2005. 97–113.
- Devie, Grace: *A vallás szociológiája*. Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2010.
- Goffmann, Erving: *A hétköznapi élet szociálpszichológiája*. Gondolat, Bp., 1981.
- Jenkins, Timothy: *The Country Church – the Case of St. Mary’s Comberton*. In: *Religion in English everyday life. An Ethnographic Approach*. Berghahn Books, New York, Oxford, 1999. 41–75.
- Kinda István: *A hagyomány vonzásában: mészégetők Vargyason*. In: *Beavatás*. Tanulmányok a zabolai Fialat Néprajzkutatók Szemináriumának anyagából (2008–2011). KJNT–CsNM, Kvár–Zabola, 2011. 109–164.

- Kotics József: *Mások tekintetében*. Miskolci Egyetem, A Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék Könyvei 4. 2001.
- Kósa László: *Egyház, társadalom, hagyomány*. Societas et ecclesia 1, Debrecen, 1993.
- Pozsony Ferenc: *A moldvai csángó-magyar falvak társadalomszerkezete*. Pro Minoritate 2003/Nyár 142–165.
- Pozsony Ferenc: *A vasárnap szerkezete egy székely kisvárosban és községben*. In: *A fiatalok vasárnapja Európában*. KJNT, Kvár, 2009. 128–152.
- Pozsony Ferenc: *Társadalmi változások Orbaiszék településein (1850–2010)*. In: *Beavatás*. Tanulmányok a zabolai Fialat Néprajzkutatók Szemináriumának anyagából (2008–2011). KJNT-CsNM, Kvár–Zabola, 2011. 11–56.
- Salló Szilárd: *Egy csiknadarasi bács gazdasági kapcsolathálójának vizsgálata*. In: *Kolozsvártól Pécsig, a yaoitól a juhászatig*. L'Harmattan, Bp., 2013. 189–214.
- Tönnies, Ferdinand: *Közösség és társadalom*. Gondolat, Bp., 1983.
- Varga György: *Egyházfegyvelmezés Csúzán a 19. században*. Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7/II. Sepsiszentgyörgy–Veszprém, 2007. 265–270.

